

Н. А. Буняк

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОНФЛІКТНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Подано результати анонімного анкетування та тестування студентів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя з метою дослідження взаємозв'язку конфліктності та психологічних чинників, що її обумовлюють.

Виявлено залежність рівня конфліктності особистості від таких психологічних особливостей особистості, як самооцінка, рівень агресивності, тривожності, фрустрації, ригідності та локус контролю.

Ключові слова: конфліктність, самооцінка, агресивність, тривожність, фрустрація, ригідність, локус контролю.

Представлены результаты анонимного анкетирования и тестирования студентов Тернопольского национального технического университета имени Ивана Пулюя с целью исследования взаимосвязи конфликтности и психологических факторов, ее обуславливающих.

Выявлена зависимость уровня конфликтности личности от таких психологических особенностей личности, как самооценка, уровень агрессивности, тревожности, фрустрации, ригидности и локуса контроля.

Ключевые слова: конфликтность, самооценка, агрессивность, тревожность, фрустрация, ригидность, локус контроля.

Постановка проблеми. Погляди на конфлікт як на домінуючий осередок суспільних відносин є доволі поширеними серед сучасних досліджень. Він постійно присутній як в явних, так і в латентних формах, наявний у зіткненнях перспектив розвитку країни і в повсякденному житті, пронизуючи усі міжособистісні відносини у суспільстві. Конфлікт існує і там, де є співпраця та згода. Головне питання психології конфлікту та конфліктології загалом полягає не у поверненні до безконфліктного стану, а в тому, щоб навчитися жити з конфліктом, використовуючи його стимулюючу дію у тих випадках, коли він розвивається в певних рамках, і усвідомлюючи його руйнівний характер, коли він переростає ці рамки [1, с. 249–250].

Усвідомлений аналіз конфліктів і пошуки шляхів їх вирішення за допомогою взаємоприйнятної узгодження позицій конфліктуючих сторін істотно просуває людину по шляху самопізнання і допомагає розібратися в багатьох нюансах внутрішнього життя. Зазвичай люди поверхово ставляться до великих, а тим більше до малих зіткнень повсякденності, тому рідко досягають розуміння дійсних причин, властивостей, особливостей та ролі конфліктів у їхньому житті та розвитку їхньої особистості.

Конфліктне протиріччя – основа саморозвитку людини і соціальних систем, потрібно не уникати конфліктів, а знаходити адаптивні шляхи виходу із них.

Зростаючі потреби соціальної і психологічної практики у роботі з конфліктними особистостями та конфліктністю власне студентської молоді, а також недостатня розробленість цієї проблеми і зумовили вибір тематики наших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конфлікти займають істотне місце в нашому повсякденному житті і, будучи найважливішою детермінантою людської активності, давно звернули на себе увагу психологів. Психологічні традиції

вивчення цього складного і цікавого явища склалися у психоаналітичній і соціологічній школах і включають великий арсенал методів опису та дослідження.

Проте, щоб говорити про підвищену конфліктність особистості, потрібна наявність не однієї якості, а певного комплексу властивостей, які у поєднанні і визначають підвищений рівень конфліктності.

Конфліктність особистості визначається комплексною дією факторів психологічних і соціальних. Особистісні передумови виникнення і розвитку конфліктності можуть мати ситуативну і характерологічну основу. До ситуативних передумов відносяться незадоволення актуальної потреби, почуття невизначеності, невпевненості, дезорієнтація, втому, нестійкість настрою, підвищена збудливість, недостатня або викривлена інформованість. Однією із важливих причин негативного психічного стану особистості, що стимулює конфліктність, є несправедливе ставлення до неї.

До характерологічних передумов виникнення конфліктності відносяться стійкі якості та риси характеру, що активізують зіткнення з оточуючим, викликають негативне ставлення до людини, почуття антипатії і протидії. Г. В. Ложкін [2, с. 67–68] до таких якостей відносить нетерпимість до недоліків інших; надмірну критичність; знижену самокритичність; імпульсивність; нестриманість у почуттях; негативні стереотипи у ставленні до людей; схильність до агресивної поведінки; схильність підкоряти собі інших; невихованість; відсутність внутрішньої духовної культури; неухважність до людей; корисливість; егоїзм.

Н. Самоукіна у своїй праці «Кар'єра без стресу» також виділяє певні характеристики конфліктних особистостей, при цьому зазначаючи, що для того, щоб отримати такий «титул» потрібно одночасно володіти не менше ніж вісьмома певними психологічними характеристиками, що на практиці зустрічається доволі рідко [3, с. 37].

Але ми вважаємо, що це далеко не всі ознаки, які характеризують конфліктність особистості. У першу чергу, важливою причиною конфліктності особистості є внутрішньоособистісні конфлікти. У вітчизняній психологічній літературі вони трактуються як зіткнення, протиборство різних тенденцій самої особистості, приблизно рівних за силою та значущістю, але протилежно спрямованих [4, с. 12].

Загалом, конфліктність особистості ґрунтується на невмінні чітко усвідомлювати і оцінювати свої інтереси, невмінні співвіднести даний інтерес з цілою їх системою, наявності комплексу загрози чи образи, невмінні правильно контактувати з оточуючими [5, с. 40–41].

Віковий аспект проблеми конфліктів до цих пір є одним із домінуючих за кількістю досліджень. У віковому аспекті проблему конфліктів вивчали Л. І. Божович, Т. В. Драгунова, Б. П. Жизневський, В. І. Ілійчук, Я. Л. Коломінський, В. М. Комісарик, М. І. Коцко, М. І. Тютюнник (конфлікти дітей дошкільного віку), О. В. Первишева (конфлікти у підлітковому віці). Конфлікти у ранньому юнацькому віці стали предметом досліджень А. І. Бузніка, І. С. Кона та В. Г. Ласькової. Але, при цьому, слід відмітити те, що доволі мало досліджень конфліктів у студентському віці, а ще менше досліджень конфліктності як риси поведінки.

Завдання статті:

- провести теоретико-методологічний аналіз проблеми;
- теоретично обґрунтувати дослідження взаємозв'язку конфліктності та психологічних чинників, що її обумовлюють;
- підібрати вибірку, яка б відповідала умовам та меті дослідження;
- обрати методи дослідження на основі проведеного аналізу психологічних детермінант конфліктності;
- здійснити дослідження, спрямоване на вивчення взаємозв'язку властивостей особистості та вибору нею стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях.

– сформулювати висновки.

Метою статті є дослідження взаємозв'язку конфліктності та психологічних чинників, що її обумовлюють.

Виклад основного матеріалу. Конфліктна особистість не тільки обмежує власний розвиток, розкриття своїх можливостей і здібностей, але і має деструктивний вплив на учасників та свідків конфліктної взаємодії. Наслідки таких конфліктів можуть виявлятися в різних формах, починаючи від ситуативних невротичних реакцій і закінчуючи психічними хворобами.

Методики, що ми обрали для дослідження на основі проведеного аналізу психологічних детермінант конфліктності, включали: анонімну анкету, тест «Самооцінка конфліктності», тест на визначення рівня самооцінки, адаптований варіант методики Г. Айзенка «Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності», методика визначення локусу контролю Дж. Роттера, адаптована С. Р. Пантелєєвим та В. В. Століним.

Дослідження проводилися на базі Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя у 2010/2011 навчальних роках. В експерименті взяли участь 150 студентів другого та третього курсів спеціальностей «Маркетинг», «Технологія машинобудування», «Комп'ютерні системи та мережі», «Апаратура радіозв'язку, радіомовлення і телебачення». Вік досліджуваних – 18–20 років.

Обробка та інтерпретація отриманих даних була зроблена з використанням методів математичної статистики на основі кількісної порівняльної оцінки і якісного аналізу результатів дослідження. Коефіцієнти кореляції ми визначали у програмі Microsoft Excel за допомогою розроблених формул з книги О. Г. Сапегіна «Психологічний аналіз в середовищі Excel. Математичні методи і інструментальні засоби». Ми використали лінійний коефіцієнт кореляції по Пірсону (r) для з'ясування наскільки тісний зв'язок між двома взаємозалежними ознаками [6, с. 19].

Анонімна анкета, складена нами для дослідження ставлення студентів до конфліктів та їх поведінки у конфліктних ситуаціях, налічує 23 запитання (додаток А).

Виявлено, що загалом асоціації, які виникають у респондентів із терміном «конфлікт», негативні. Найчастіше зустрічалися слова «бійка», «суперечка», «сущичка», «проблема». Лише 15 % відповідей стосувалися несхожості в поглядах, інтересах, бажаннях тощо і не мали вираженого негативного забарвлення. Найчастіше учасниками конфліктів стають, на думку самих студентів, «інакодумці» – 45 % відповідей, частіше конфліктують хлопці, ніж дівчата (31 % і 24 %, відповідно).

Стосовно внутрішньогрупової атмосфери, то у всіх групах (всього було опитано студентів шести груп) вона дружелюбна – 85 % відповідей. При цьому 15 % студентів вважають атмосферу ніякою, але жоден із опитаних не говорить про агресивну.

У групах найчастіше виникають конфлікти між окремими особистостями – 57 %, також часто ініціюються викладачами – 30 %. Виникають конфлікти всередині груп через різні погляди, інтереси, нерозуміння, неадекватну поведінку. Зустрічалися також згадки про несправедливе ставлення до студентів та приниження з боку викладачів.

Лише 12 % респондентів зазначили, що є люди, з якими вони постійно конфліктують. Серед причин таких конфліктів найчастіше зазначалися відмінності у поглядах та негативні характеристики опонентів.

Слід відмітити, що у досліджуваних виникли певні труднощі із визначенням конфліктної людини. У більшості випадків такої особистості приписували негативні якості, схильність до ескалації конфліктів, вину у погіршенні стосунків

усередині колективу. Але, разом з тим, значна частина проанкетованих студентів вказала, що конфліктна людина – це добре, адже вона відстоює власні інтереси, а це навіть корисно.

Студенти зазначали, що конфліктні люди є серед їхніх друзів (67 % респондентів). Слід звернути увагу, що 75 % досліджуваних осіб вважають, що сучасні ЗМІ пропагують конфліктність. Хоча при роботі з опитувальником стосовно цього пункту виникало найбільше запитань і асоціації конфліктності проводилися з агресивністю, насиллям. Зазначено, що 20 % опитуваних часто стають учасниками конфліктів, а по 40 % опитуваних – інколи та рідко. Найчастіше опитані особистості у конфлікті відіграють роль спостерігачів та ініціаторів. При чому ініціаторами стають ті, хто у подальшому характеризується як особистість із підвищеною конфліктністю (за результатами інших методик). Ці ж індивіди схильні до суперництва і у конфліктах хотіли б відігравати роль «ініціатора». Також вони використовують агресивні стилі реагування («дратуюся», «кричу», «сварюся», «прагну відімести») і завжди хочуть довести свою правоту.

Опитані, які найчастіше стають у конфлікті відповідачами, прагнуть бути спостерігачами. Вони у конфліктах використовують різні стратегії.

Цікавим є той факт, що «жертви» прагнуть відігравати роль «ініціатора» або «спостерігача». Вони частіше уникають конфліктів або поступаються своїми інтересами. Серед типових варіантів поведінки для них характерні намагання не думати про конфлікт, робити вигляд, що все в порядку, або ж уникати конфлікту.

95 % респондентів зазначають, що вчилися реагувати на конфлікт самостійно. Разом з тим, 20 % з них відчують вплив батьків, а 15 % – друзів.

Найчастіше у конфліктній ситуації респонденти прагнуть довести свою правоту (55 %), але лише невелика кількість при цьому намагаються зрозуміти опонента (18 %). Половина опитуваних дратуються (52 %), трохи менше – намагаються вирішити конфлікт (40 %). По 25 % віджартовуються або жартують над оточуючими, також пропонують компроміс. Цікаво, що жоден із опитуваних не зазначив, що домовляється про обговорення проблеми, лише 5 % вибачаються, а 35 % кричать або б'ють кого-небудь.

Отже, результати анкетування показали, що серед досліджуваних студентів поширене негативне ставлення до конфліктів та протистояння. Атмосфера у студентських групах дружелюбна, конфлікти не є частим явищем. При цьому відмічається низька конфліктна компетентність та прагнення до конструктивного вирішення конфліктів, а низький рівень співпраці та пошуку компромісу поєднується з частим суперництвом та униканням конфліктів.

Наступний тест, який ми використали у роботі з досліджуваними, містить шкалу, яку респонденти використовують для самооцінки конфліктності за 10 парами тверджень [7, с. 112].

Отримані дані ми порівняли з відповідями анкети і в результаті визначили, що у 19 % студентів дуже високий ступінь конфліктності, у 27 % – високий ступінь конфліктності, у 29 % – виражена конфліктність та у 25 % респондентів низька конфліктність (табл. 1).

Таблиця 1

Результати дослідження конфліктності особистості

Ступінь конфліктності	Дуже високий	Високий	Виражена конфліктність	Низька конфліктність
Кількість респондентів, %	25	27	29	19

Усі подальші методики ми порівнюватимемо з даними результатами і визначатимемо залежність рівня конфліктності особистості від тих чи інших психологічних особливостей.

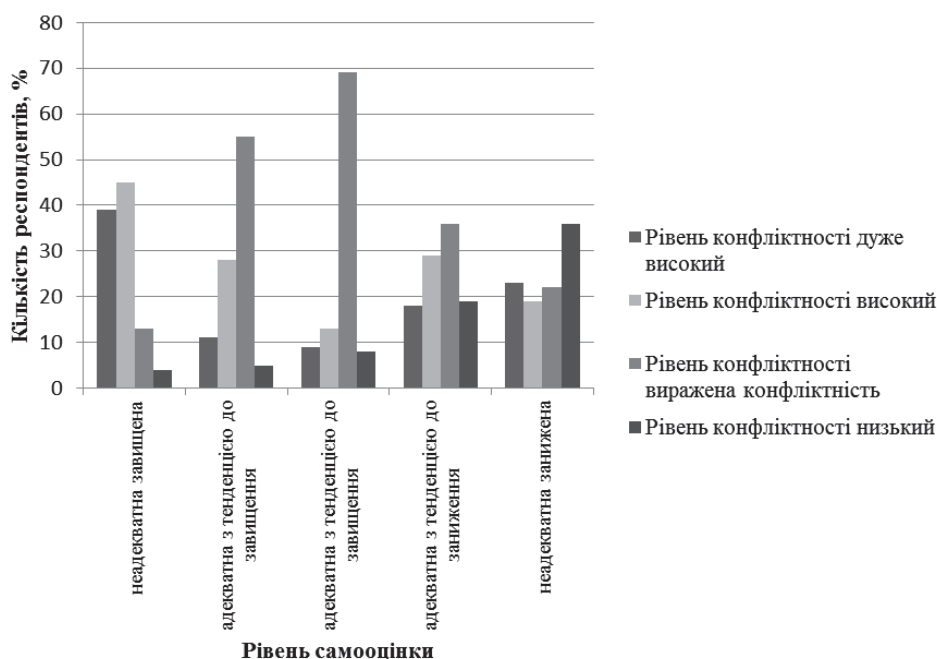
Тест на визначення рівня самооцінки показав такі результати: лише 9 % юнаків і дівчат мають адекватну самооцінку, 14 % – адекватну з тенденцією до завищення, 7 % – адекватну з тенденцією до заниження. Більше половини (58 %) досліджуваних – неадекватну, завищену, а 9 % – неадекватну, занижену самооцінку. При цьому у 3 % респондентів рівень самооцінки за «позитивною» та «негативною» множиною не збігається, що може бути зумовлено захисними механізмами особистості.

Порівнявши отримані дані про рівень самооцінки з результатами попередньої методики на дослідження рівня конфліктності, ми побудували діаграму (рис. 1), яка засвідчує, що серед респондентів з адекватною самооцінкою переважає виражена конфліктність, причому спостерігається збільшення рівня конфліктності при тенденціях до заниження або завищення самооцінки. У досліджуваних з неадекватно завищеною самооцінкою переважає високий та дуже високий рівень конфліктності. При цьому у респондентів із заниженою самооцінкою найчастіше спостерігається поведінка уникнення конфліктів, хоча і високий рівень конфліктності зустрічається також доволі часто.

За допомогою методики Г. Айзенка «Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності» ми визначили, що у 17 % респондентів низький рівень тривожності. Це свідчить про те, що ці особистості здатні адекватніше оцінювати ситуацію, не очікують негативної розв'язки, і тому використовують активніші стратегії поведінки і прагнуть відстоювати свої інтереси.

Середній рівень тривожності діагностований у 54 % опитуваних. Для таких особистостей характерна висока чутливість до стресу, підвищена схильність до переживання незвичайних ситуацій, які суб'єктивно сприймаються як конфліктні, а також до форсування переживань, ескалації конфліктогенів та психологічних захистів. Підвищений рівень тривожності часто веде до спроб уникнути або хоча би послабити неприємні дії, а засоби здійснення цього залежать від рівня агресивності та інших характерологічних властивостей особистості.

Діаграма залежності рівня конфліктності від рівня самооцінки особистості

Рис. 1. Діаграма залежності рівня конфліктності від рівня самооцінки особистості

Високий рівень тривожності за результатами досліджень виявлено у 29 % респондентів. Особистість з високим рівнем тривожності схильна сприймати навколишній світ як загрозовий і небезпечний. Високий рівень тривожності складає загрозу психічному здоров'ю особистості і сприяє розвитку передневротичних станів, що негативно впливає на результат діяльності.

При співставленні отриманих результатів із даними про рівень конфліктності особистості ми визначили, що існує прямо пропорційна залежність між рівнем конфліктності і рівнем тривожності, тобто чим вищий рівень тривожності у людини, тим вищий у неї рівень конфліктності (табл. 2).

Таблиця 2

Залежність рівня конфліктності від рівня тривожності особистості

Рівень конфліктності	Рівень тривожності, %		
	Низький	Середній	Високий
Низький	37	24	7
Виражена конфліктність	50	33	16
Високий	6	22	35
Дуже високий	7	21	42

Виявлено, що низький рівень фрустрації у 15 % досліджуваних, які відповідно, є стійкими до невдач і не бояться труднощів. Середній рівень фрустрації діагностований у 51 % студентів, а високий – у 33 %. Як ми зазначали, високий рівень фрустрації зазвичай призводить до конфліктності особистості. Порівнявши отримані результати із показниками конфліктності, ми можемо говорити про те, що при зростанні рівня фрустрації зростає і конфліктність індивідів, тобто існує прямо пропорційна залежність між цими двома факторами. Лінійний коефіцієнт кореляції по Пірsonу $r=0,65$.

Щодо рівня агресивності студентів, то 10 % є спокійними та стриманими, у 55 % середній рівень агресивності, а 38 % відрізняються агресивністю, нестриманістю, схильні до провокації конфліктів. При порівнянні із результатами тесту на конфліктність ми бачимо зростання конфліктності при зростанні агресивності особистості (табл. 3).

Таблиця 3

Залежність рівня конфліктності від рівня агресивності особистості

Рівень конфліктності	Рівень агресивності, %		
	Низький	Середній	Високий
Низький	17	7	4
Виражена конфліктність	75	30	19
Високий	5	38	37
Дуже високий	3	25	40

Для даної залежності лінійний коефіцієнт кореляції по Пірsonу $r=0,76$.

Оцінивши рівень ригідності, ми отримали такі результати: у 37 % студентів ригідність відсутня. Таким особистостям властиві легкість і гнучкість у поведінкових реакціях і ухваленні рішень; у 51 % середній рівень ригідності; у 12 % студентів – низький, тобто вони важко переносять будь-які зміни, оскільки ці зміни можуть сприяти виникненню труднощів у спілкуванні, стресів, конфліктів, погіршенню самопочуття. Результати порівняння отриманих даних з даними про рівень конфліктності відображає табл. 4.

Отже, збільшення ригідності веде до збільшення конфліктності особистості. Лінійний коефіцієнт кореляції по Пірsonу $r=0,68$.

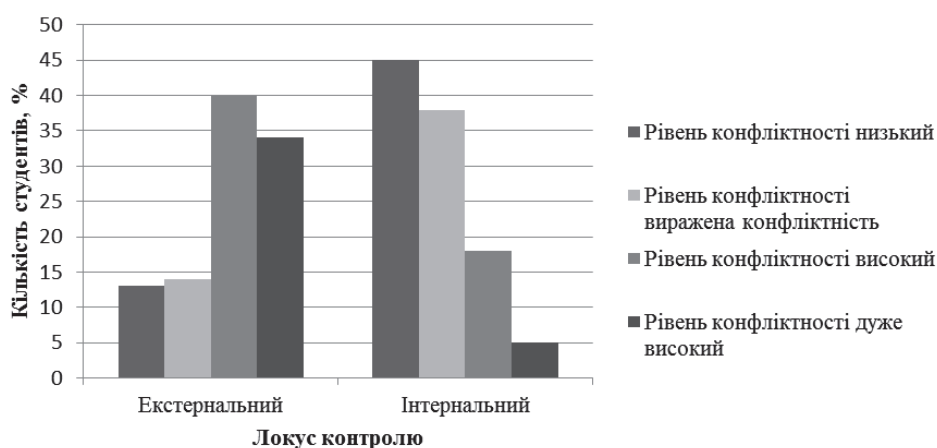
Використання методики визначення локусу контролю допомогло встановити, що 67 % студентів є екстерналами, а 33 % – інтерналами.

Таблиця 4

Залежність рівня конфліктності від рівня ригідності особистості

Рівень конфліктності	Рівень ригідності, %		
	Низький	Середній	Високий
Низький	19	14	11
Виражена конфліктність	55	43	36
Високий	24	31	35
Дуже високий	2	12	18

Наступним етапом було порівняння локусу контролю із конфліктністю особистості (рис. 2):

Діаграма залежності рівня конфліктності від локусу контролю особистості**Рис. 2. Діаграма залежності рівня конфліктності від локусу контролю особистості**

Отже, конфліктнішими є все ж екстернали, тобто гіпотеза про те, що екстернальність локусу контролю є чинником підвищення конфліктності особистості підтвердилася. Лінійний коефіцієнт кореляції по Пірсона $r=0,88$.

За результатами отриманих даних можемо констатувати наявність залежності рівня конфліктності особистості від таких психологічних особливостей особистості, як самооцінка, рівень агресивності, тривожності, фрустрації, ригідності та локус контролю. Відповідно, більш конфліктними є особистості тривожні, агресивні, з підвищеною фрустрацією, ригідністю, екстернальним локусом контролю та неадекватною самооцінкою.

Висновки з даного дослідження. Конфліктність особистості – це риса характеру або їх комплекс як інтегративна властивість особистості, яка передбачає часту ескаляцію і входження особистості в конфлікти. Ця властивість визначається цілою низкою психологічних (темперамент, рівень агресивності, психологічна стійкість та саморегуляція, рівень домагань, емоційний стан), соціально-психологічних (соціальні установки та цінності, ставлення до опонента по спілкуванню, комунікативна культура) та соціальних (особливості життя і діяльності, загальний рівень культури, можливості для задоволення потреб тощо) факторів.

Для того, щоб говорити про підвищену конфліктність особистості потрібна наявність не однієї якості, а певного комплексу властивостей, які у поєднанні і визначають підвищений рівень конфліктності. Цей комплекс і виступатиме психологічними детермінантами конфліктності. Підняте питання вимагає досконало-

го практичного і теоретичного дослідження, що є метою нашої подальшої роботи в цьому напрямі.

Бібліографічні посилання

1. Няньчур М. Конфлікт як проблема сьогодення / М. Няньчур // Студентський науковий вісник. – 2002. – № 5. – С. 249–251.
2. Ложкин Г. В. Практическая психология конфликта : учеб. пособие / Г. В. Ложкин, Н. И. Повакель. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.
3. Самоукина Н. Карьера без стресса / Н. Самоукина. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.
4. Дубчак Г. М. Внутрішньоособистісні конфлікти студентів у період навчання у ВУЗі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / Г. М. Дубчак. – К., 2000. – 19 с.
5. Колесов Д. В. Общественная роль деления и проблема конфликтов / Д. В. Колесов // Мир психологии. – 2005. – № 2. – С. 35–47.
6. Сапегин А. Г. Психологический анализ в среде Excel. Математические методы и инструментальные средства / А. Г. Сапегин. – М. : Ось-89, 2005. – 144 с.
7. Емельянов С. М. Практикум по конфликтологии / С. М. Емельянов. – СПб. : Питер, 2000. – 360 с.

Додаток А

Анкета

для дослідження ставлення студентів до конфліктів
та поведінки у конфліктних ситуаціях

Прізвище, ім'я _____

Стать _____

Вік _____

Група _____

Наперед вдячні за співпрацю!

1. Які слова у Вас найчастіше асоціюються із конфліктом? _____

_____

_____

_____

2. Чи є у Вашій групі люди, які постійно стають учасниками конфліктів? Хто це?

- а. Хлопці
- б. Дівчата
- в. Інакодумці
- г. Немає

3. Які конфлікти найбільш характерні для Вашої групи?

- а. Між окремими особистостями
- б. Між особистістю і групою
- в. Між малими групами
- г. Ініційовані викладачами

4. Чи є у Вашій групі люди, з якими Ви постійно конфліктуєте? З якої причини? _____

_____

_____

_____

5. Чи є у Вашій групі люди, які постійно конфліктують між собою? З якої причини? _____

---

6. Через що найчастіше виникають конфлікти у групі? _____

---

7. Яка загалом атмосфера у групі?

- a. Дружелюбна
- b. Агресивна
- c. Ніяка

8. Дайте визначення конфліктній особистості. _____

---

9. Конфліктна людина – це добре чи погано? Поясніть. _____

---

10. Чи є конфліктні особистості у Вашій сім'ї?

- a. Так
- b. Ні

11. Чи є конфліктні особистості серед Ваших друзів?

- a. Так
- b. Ні

12. Чи пропагують конфліктність сучасні ЗМІ?

- a. Так
- b. Ні

13. Як часто Ви стаєте учасником конфлікту?

- a. Часто
- b. Інколи
- c. Рідко

14. Яку роль Ви найчастіше відіграєте у конфлікті?

- a. «Ініціатор»
- b. «Відповідач»
- c. «Жертва»
- d. Посередник
- e. Втягнутий іншими
- f. Спостерігач

15. Яку роль Ви б хотіли відігравати у конфліктній ситуації?

- a. «Ініціатор»
- b. «Відповідач»

- c. «Жертва»
- d. Посередник
- e. Втягнутий іншими
- f. Спостерігач

16. У кого Ви вчилися реагувати у конфлікті (або з ким із перелічених Ви реагуєте найбільш схоже)?

- a. Батьки
- b. Друзі
- c. ЗМІ
- d. Власний досвід
- e. Літературні персонажі
- f. Ваш варіант _____

17. Як би Ви хотіли поводитися в конфлікті і чи поводитися так завжди? _____

---

18. Яка поведінка типова для Вас у конфліктній ситуації (можливі кілька варіанти)?

- a. Обурююся, дратуюся
- b. Роблю вигляд, що все в порядку
- c. Зразу поступаюся
- d. Б'ю кого-небудь
- e. Намагаюся довести свою правоту
- f. Мовчу (використовую мовчання як засіб впливу)
- g. Кричу, сварюся
- h. Жаліюся кому-небудь
- i. Віджартовуюся або жартую над оточуючими
- j. Домовляюся про обговорення проблеми
- k. Плачу від образи або несправедливості
- l. Тікаю і відчуваю себе нещасним
- m. Прошу пробачення, вибачаюся
- n. Згадую усі прогрішення противника
- o. Намагаюся зрозуміти опонента
- p. Ображаюся
- q. Прагну відомстити
- r. Намагаюся про це не згадувати і не думати
- s. Намагаюся бути розумнішим і вирішити конфлікт
- t. Пропоную компроміс
- u. Ігнорую
- v. Ваш варіант _____

19. Як часто Ви прагнете до суперництва?

- a. Часто
- b. Інколи
- c. Рідко

20. Як часто Ви співпрацюєте з іншою стороною конфлікту?

- a. Часто
- b. Інколи
- c. Рідко

21. Як часто Ви йдете на компроміс?

- a. Часто
- b. Інколи
- c. Рідко

22. Як часто Ви уникаєте конфліктів?

- a. Часто
- b. Інколи
- c. Рідко

23. Як часто Ви поступаєтеся у конфлікті своїми інтересами?

- a. Часто
- b. Інколи
- c. Рідко

Надійшла до редколегії 01.03.2013.

УДК 159.96

Д. С. Волков, С. М. Сердюк

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПРОВІДНІ ОСОБИСТІСНІ РИСИ СЛУЖБОВЦІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У професійно спрямованому аспекті досліджено провідні особистісні риси службовців правоохоронних органів. На базі повної за обсягом емпіричної інформації простежено та достовірно доведено практичну необхідність детального дослідження особистісних особливостей службовців правоохоронних органів для їх подальшого використання в оптимальному посадовому розподілу, а також для раціоналізації галузевого навчання й виховання.

Ключові слова: провідні риси особистості, емоційна стійкість, інтегроване прийняття себе, самодостатність, вольова регуляція, екстрапунітивність, екстернальність.

В професійно спрямованому аспекті досліджено провідні особистісні риси службовців правоохоронних органів. На базі повної за обсягом емпіричної інформації простежено та достовірно доведено практичну необхідність детального дослідження особистісних особливостей службовців правоохоронних органів для їх подальшого використання в оптимальному посадовому розподілу, а також для раціоналізації галузевого навчання й виховання.

Ключевые слова: ведущие черты личности, эмоциональная устойчивость, интегрированное принятие себя, самодостаточность, волевая регуляция, экстрапунитивность, экстернальность.

Постановка проблеми. Основою управлінської політики правоохоронних органів є робота з персоналом з урахуванням особистісних якостей кожного службовця. Це дозволяє: оптимізувати штатну чисельність, покращити добір кадрів, поліпшити процеси навчання та перепідготовки службовців тощо. Науково обґрунтоване розв'язання цієї соціально-психологічної проблеми у галузі правоохоронної діяльності потребує глибокого вивчення та осмислення закономірностей функціонування особистості працівника на службі, його психічних мож-